

«مقام احکام» در نزول دفعی قرآن از منظر علامه طباطبائی

علامه طباطبائی معتقد به دو مقام کتاب و مقام احکام و وساطت برای قرآن است؛ به تعبیر ایشان نزول دفعی قرآن يك بار در مقام تجردی در مقام احکام صورت گرفته و در مرحله نزول تدریجی، طی بیست و سه سال در مقام تفصیل بر پیغمبر نازل شده است.

علامه طباطبائی معتقد به دو مقام کتاب و مقام احکام و وساطت برای قرآن است؛ به تعبیر ایشان نزول دفعی قرآن يك بار در مقام تجردی در مقام احکام صورت گرفته و در مرحله نزول تدریجی، طی بیست و سه سال در مقام تفصیل بر پیغمبر نازل شده است.

حجت الاسلام و المسلمین مهدی رستم‌نژاد، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی (ص) العالمية در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) به جنبه‌های مختلف نزول قرآن پرداخت و در این رابطه تصریح کرد: در قرآن دو واژه از ریشه «نزول» وجود دارد؛ یکی از باب افعال است که با تعبیری مثل انزال و انزلنا به کار رفته و واژه دیگر هم در همین رابطه در باب تفعیل و با واژه تنزیل به کار رفته است.

وی افزود: واژه «نزول» در باب افعال در همه جا قاعداً به معنای نزول دفعی و یکباره است و آنجایی که از باب تفعیل است، خود باب تفعیل معنای تدریج را در درون خود دارا است. تعبیری که مفسرین در این خصوص به کار برده‌اند، این است که آنجایی که از واژه‌های نزول و تنزیل استفاده می‌شود، بیشتر همان معنای تدریجی را می‌رساند که به صورت زمانی در ایام مختلف در طی بیست و سه سال نازل شده است.

رستم‌نژاد گفت: در مقوله نزول قرآن حداقل سه قول عمده وجود دارد؛ يك قول نظر مرحوم آیت الله معرفت است که البته تنها ایشان نیست بلکه بزرگانی از قداما به قول ایشان قائل بوده‌اند که قرآن فقط يك بار نازل شده و آن هم تدریجی است و اصلاً معنا ندارد که ما بگوییم قرآن دوبار یا دو جور نازل شده بلکه يك بار نازل شده و آن هم همین تدریجی است و اینکه مثلاً می‌گوید که «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ...» ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم» (قدر/1) می‌تواند به این معنا باشد که افتتاحیه‌اش از آن شب است؛ یعنی شب قدر شب افتتاحیه نزول قرآن است.

اعلام رسالت پیامبر (ص) در بیست و هفتم رجب

وی گفت: این گروه از بزرگان، زمان بعثت یعنی بیست و هفت رجب را آغاز نزول قرآن نمی‌دانند، بلکه فقط می‌گویند در آنجا اعلام رسالت پیغمبر بوده نه اینکه آیه قرآنی هم در آن شب نازل شده باشد، بنابراین آیه قرآن اصلاً از شب قدر نازل شده و چون يك بخشی از آیات برای بار اول در شب قدر آمده نوعی افتتاحیه‌اش همان شده که انا انزلنا فی الیلة القدر و البته عرض کردم در بین قداما هم افرادی بودند که به نوعی به این قول تمایل داشتند مثل سید مرتضی و تا حدودی ابن شهر آشوب مازندرانی تا حدی البته نزدیک به این قول بودند.

عضو هیئت علمی جامعه المصطفی (ص) العالمية گفت: حتی برخی از این مفسران می‌گویند در شب قدر معظم آیات نازل شده یعنی چون قرآن در شب قدر نازل شد از باب اینکه نزول را اسم جنس گرفته‌اند، یعنی ما به يك لیوان هم می‌گوییم آب به يك دریا هم می‌گوییم آب؛ بالاخره در شب قدر تعدادی از آیات نازل شد و صدق می‌کند که ما به آن بگوییم انزال قرآن. این يك قول است که قائلین آن می‌گویند که قرآن فقط تدریجاً نازل شده و اصلاً نزول دفعی معنا ندارد.

وی افزود: قول دوم این است که قرآن دوبار نازل شد آن دو بار به این صورت است که يك بار در شب قدر نازل شده نه بر پیغمبر(ص) بلکه تا آسمان چهارم آمد که در روایاتی از شیعه و اهل سنت هم نقل شده است. اهل سنت این روایت را نسبت می‌دهند به ابن عباس و در منابع شیعی هم این روایات تا حدی وجود دارد که قرآن در شب قدر نازل شده و آن هم تا بیت المعمور آمده یا تعبیر دیگری گاهی می‌گویند آسمان چهارم و از آنجا بوده است که به صورت تدریجی در طی بیست یا بیست و سه سال بر پیغمبر(ص) نازل شد.

حجت‌الاسلام رستم نژاد:

در مقوله نزول قرآن حداقل سه قول عمده وجود دارد؛ يك قول نظر مرحوم آیت الله معرفت است که البته تنها ایشان نیست بلکه بزرگانی از قداما به قول ایشان قائل بوده‌اند که قرآن فقط يك بار نازل شده و آن هم تدریجی است و اصلاً معنا ندارد که ما بگویم قرآن دوبار یا دو جور نازل شده

این پژوهشگر قرآنی افزود: پس نزول بر پیغمبر هم فقط یکبار اتفاق افتاده و آن تدریجی است و نزول دفعی اصلاً برای پیغمبر(ص) نیست و مربوط به آسمان چهارم است و مثلاً به لوح اشاره می‌کند گاهی مثلاً می‌گویند قلم، بیت المعمور آسمان چهارم یا تعبیر دیگر این هم قول دوم قول سوم که قول علامه طباطبائی است که ایشان می‌گویند: قرآن اصلاً دو مقام یا دو جهت دارد و برای هر جهت و مقامش يك وجوهی است و هر دو هم بر پیغمبر نازل شده است.

وی گفت: در شب قدر يك مقام نازل شده که آن مقام احکام قرآن است «؛...كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ؛ کتابی است که آیات آن استحکام یافته سپس از جانب حکیمی آگاه به روشنی بیان شده است» (هود/1) در این آیه که اولین آیه سوره هود است می‌فرماید: کتابی که آیاتش احکام دارد سپس تفصیل داده شد. معلوم است که اساس این کتاب در شب قدر احکام می‌شود و بعداً تفصیل یعنی همین تجزیه همین تدریج همین ترکیبی که در کلمات اتفاق افتاده و بعداً به زمانش در تاریخ به صورت تاریخمند در زمان خودش در پی سی و سه سال نازل شد.

وی اضافه کرد: علامه طباطبائی با استفاده از این آیه و آیات مشابه می‌گوید بنابراین قرآن دو مقام دارد يك مقام کتابی است و دیگری مقام احکام و وساطت. به تعبیر ایشان يك مقام تجردی است و يك مقام ترکیب و تفصیل است که دارای کلمات، حروف و آیات است و آن که در شب قدر نازل شده، به صورت نزول دفعی است و يك بارگی آن مربوط می‌شود به همان مقام احکام، ولی در طی بیست و سه سال آن مقام تفصیل قرآن است که بر پیغمبر نازل می‌شود.